

ພົວພັນແລະ ຕົວເຫຍພາຣ໌

ສຳນັກງານເລຂາທິການສາກຜູ້ແທນລາຊກຸງ

ສິດທິຊຸມຊົນຕາມຮູບຮ່າງຮຽນຮູ້

ສຳນັກງານເລຂາທິການສາກຜູ້ແທນລາຊກຸງ

หัวใจดี @ และ ดี @ เหยยแพร์

สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ นครเชียงใหม่ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

เรื่อง

"สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ"

ปีที่พิมพ์

มีนาคม ๒๕๕๕

จำนวนหน้า

๔๘ หน้า

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน ๖,๐๐๐ เล่ม

จัดทำโดย

กลุ่มงานผลิตเอกสาร

สำนักประชาสัมพันธ์

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ถนนประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน

เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๐๐

โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๙๔-๕

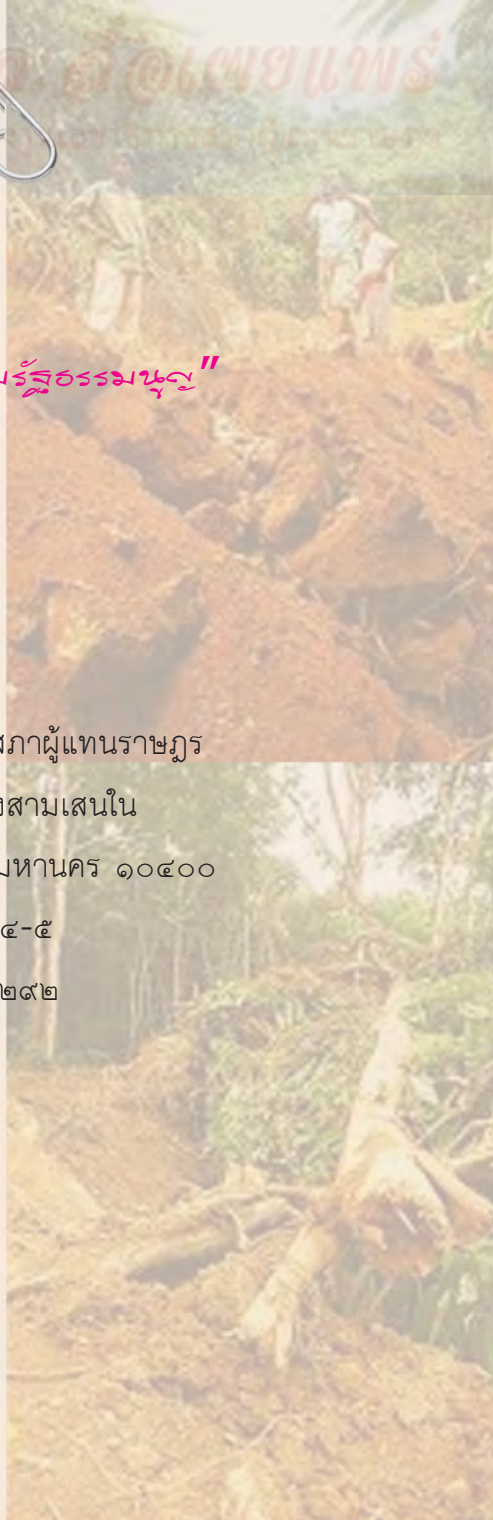
โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๙๒

ข้อมูล

ฟ้าดาว คงนคร

ศิลปกรรม

นิธิทัศน์ องค์อศิวชัย

คำนำ

จุดสารเรื่อง “สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ” จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่อง สิทธิชุมชน ความหมายและที่มา หลักการและลักษณะของสิทธิชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน อีกทั้งสิทธิและการมีส่วนร่วมตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๖ และมาตรา ๖๗ ที่ให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมจัดการ ทรัพยากร อนุรักษ์ บำรุงรักษา การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วม กับรัฐและชุมชนในการคุ้มครองรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประชาชนหรือชุมชนเกิดจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของ ทรัพยากรธรรมชาติ และร่วมมือกันรักษาสิ่งแวดล้อม อันจะส่งเสริมให้เกิดสิทธิชุมชนอย่างแท้จริง

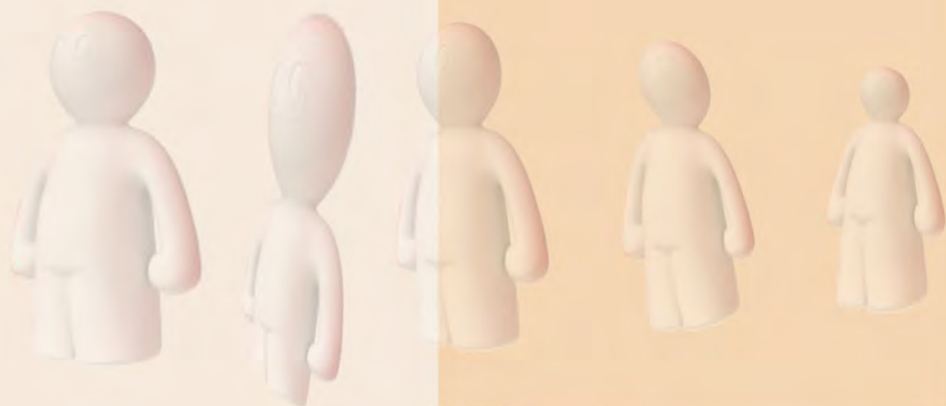
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จุลสารฉบับนี้จะช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิชุมชน มากขึ้น

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

หัวใจดี @ แดะ ดี @ เขยแพร์

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

📖 บทนำ	๗
📖 ความหมายและที่มาของสิกิชุมชน	๑๑
📖 หลักการสำคัญของสิกิชุมชน	๒๐
📖 ลักษณะของสิกิชุมชน	๒๔
📖 แนวคิดตามรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิกิชุมชน	๒๖
📖 รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกับสิกิชุมชน	๒๘
📖 สิกิและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน	๓๐
📖 สิกิชุมชนกับแนวความคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม	๔๐
📖 สิกิการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินโครงการ	๔๓
📖 บทสรุป	๔๔
📖 บรรณานุกรม	๕๖

หนังสือต่อต้าน: ตี๋อเตยแพร์

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ

บทนำ

สิทธิชุมชน เป็นเรื่องที่มีมาแต่ดั้งเดิม คู่กับวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมสังคมมานาน ต่อมาเกิดกลไกภาครัฐที่มีอำนาจมากขึ้น และเข้าไปดำเนินการจัดระบบ สิทธิชุมชนในประเทศไทยได้รับการคุ้มครองครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ ต่อมามีการยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งสิทธิชุมชนได้บัญญัติไว้ในหมวด ๓ ว่าด้วยสิทธิ

สิทธิชุมชน

หนังสือและสื่อเผยแพร่

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

และเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ ๑๒ ว่าด้วยสิทธิชุมชน มาตรา ๖๖ และมาตรา ๖๗ โดยให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร อนุรักษ์ บำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐ และชุมชนในการคุ้มครอง รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง จะดำเนินการไม่ได้ นอกจากจะมีการศึกษาและผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนที่จะมีการดำเนินการ

”สิทธิ”เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้มาด้วยการต่อสู้กับธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ”สิทธิ” จึงเกิดขึ้นได้ด้วยการเคลื่อนไหวทางสังคม ด้วยการต่อสู้กับองค์กรต่าง ๆ และด้วยการเรียกร้องต่อสู้กับอำนาจ ”สิทธิชุมชน” ไม่อาจมีขึ้นได้ถ้าไม่มีผู้คนและชุมชนที่ตระหนักถึงคุณค่า และศักดิ์ศรีของชุมชน ในปัจจุบันสังคมไทยเกิดปัญหา

กลุ่มประชาชนออกมาเรียกร้องสิทธิกันมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกิน สิทธิที่อยู่อาศัย หากพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วจะพบว่าพื้นฐานของปัญหาล้วนแล้วแต่เป็นความขัดแย้งในการตีความหมายของสิทธิ หรือการเข้าใจความหมายของสิทธิแทบทั้งสิ้น รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการจัดการทรัพยากร แต่เพราะยังไม่คุ้นเคยกับความหมายมากนัก ในทางปฏิบัติจึงอาจไม่ชัดเจนอยู่บ้าง แม้ว่าจะในปัจจุบันจะเริ่มมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ อาทิ กฎหมายป่าชุมชนแล้วก็ตาม ซึ่งก็ได้พยายามดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการผลักดันนโยบาย เพื่อให้สิทธิกับเกษตรกรในรูปแบบอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น นโยบายการปฏิรูปที่ดินแบบใหม่

สิทธิชุมชน

หนังสือโต้แฉะ: ตีโต้เหยแพง

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

นโยบายเกี่ยวกับสิทธิในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น
 อย่างไรก็ตาม ถึงจะมีแนวโน้มที่แสดงถึงความก้าวหน้าในด้าน
 สิทธิชุมชนของประชาชนเพิ่มขึ้น ก็ยังพบว่ามีการละเมิด
 สิทธิชุมชนอยู่บ่อย ๆ นั้นหมายถึงประชาชนในชุมชนยังไม่เข้าใจ
 คำว่าสิทธิชุมชนอย่างแท้จริง การออกมาเรียกร้องสิทธิดังกล่าว
 ต้องไม่ใช่วิธีการแสดงออกที่ทำความเดือดร้อนให้กับบุคคลอื่นหรือ
 ละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น การแสดงออกควรอยู่ภายใต้กรอบของ
 กฎหมายและมีจิตสำนึกทางการเมือง แต่ทั้งนี้การเรียกร้องสิทธินั้น
 ต้องเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ หากการเรียกร้องสิทธิของ
 ประชาชน ชุมชนถูกต้องแล้วก็จะส่งผลทำให้นำไปสู่การปฏิบัติ
 ที่เป็นจริง และไม่ได้เห็นผลที่เป็นจริงแค่ชุมชนของตนเท่านั้น
 แต่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันของสังคมอีกด้วย

1 ความหมายและที่มาของสิทธิชุมชน

“สิทธิ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แปลว่า “อำนาจอันชอบธรรม” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕)

คำว่า “อำนาจ” ในทางสังคมวิทยา หมายถึง ความเป็นไปได้ที่บุคคลหนึ่งสามารถกำหนดให้อีกบุคคลหนึ่งกระทำตามความต้องการของตน โดยไม่คำนึงว่าอีกฝ่ายหนึ่งต้องการกระทำหรือไม่หรือรู้สึกอย่างไร (สุริยา สมุทระคุปต์, ๒๕๓๖) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๒๕) ให้ความหมาย “อำนาจ” คือ ความสามารถหรือสิ่งที่สามารถทำหรือบันดาลให้เกิดสิ่งใดได้

“สิทธิ” จึงไม่ใช่อำนาจหรือความมีอำนาจเพียงเท่านั้น แต่ “สิทธิ” ต้องเป็นอำนาจที่ถูกกำกับด้วย “ความชอบธรรม” อันหมายถึง อำนาจที่ถูกต้องตามหลักธรรม ตามหลักของคุณงามความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรม เช่น หลักศาสนา หลักกฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ประเพณีและเกณฑ์คุณค่าที่คนในสังคมหนึ่ง ๆ ยึดถือร่วมกัน ในภาษาอังกฤษ “สิทธิ” จึงตรงกับคำว่า “right” ซึ่งแปลว่าความถูกต้อง ในบางตำราอาจใช้คำว่า “สิทธิอำนาจ” ในความหมายเดียวกัน

“สิทธิ” หมายถึง สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่คนผู้นั้นพึงมีพึงได้อย่างถูกต้อง คนอื่นต้องยอมรับ จะขัดขวางหรือลิดรอนไม่ได้ (วิระ สมบูรณ์, ๒๕๔๕)

สิทธิชุมชน

หนังสือคู่มือ: สิทธิชุมชน

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

“ชุมชน” ความหมายดั้งเดิมหมายถึง หมู่ชน กลุ่มคน ที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕) แต่ในความหมายที่กว้างขวางออกไปในสังคมสมัยใหม่ ปรากฏเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย ที่สมาชิกอาจมิได้อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน แต่มีความผูกพัน มีผลประโยชน์เดียวกัน มีชะตากรรมร่วมกัน สมาชิกแต่ละคนนิยามตนเองว่าเป็นหนึ่งในวงสัมพันธ์นั้นและสังคมที่รับรู้ว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้น เช่น ชุมชนผู้ได้รับผลกระทบผู้เดือดร้อนจากการพัฒนา คนพิการ ฯลฯ ดังนั้น “ชุมชน” จึงหมายถึง วงสัมพันธ์ในลักษณะที่กว้างขวางออกไปด้วย

ชยันต์ วรรณะภูติ

(๒๕๓๖) ให้ความหมาย **“ชุมชน”** หมายถึง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งในพื้นที่แห่งหนึ่ง เพื่ออาศัยทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต โดยเหตุที่มีคนกลุ่มดังกล่าวอาศัยอยู่ร่วมกันใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิต จึงมีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีองค์กรหรือสถาบันของชุมชนและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๓๘) ได้ให้คำนิยามของ “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีฐานะและอาชีพที่คล้ายคลึงกัน มีลักษณะการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัว ไปสู่ระดับเครือข่ายจนถึงระดับหมู่บ้านและใหญ่กว่าระดับหมู่บ้าน และผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมีการดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา ถ่ายทอดไปยังลูกหลานอีกด้วย

นายแพทย์ประเวศ วะสี (๒๕๔๑) ให้ความหมาย “ชุมชน” หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำรวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน

สิทธิชุมชน

หน่วยดีต่อและดีต่อชุมชน

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ปารีชาติ วลัยเสถียร (๒๕๔๓) กล่าวถึง ความสำคัญ ของความเป็นชุมชนว่าการที่กลุ่มคนได้สร้างสรรค์ บางสิ่งบางอย่างขึ้น ด้วยตนเอง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างกัน คุณลักษณะหรือ อัตลักษณ์ และการทำงานร่วมกัน ความเป็นชุมชนไม่ใช่สิ่งคงที่อยู่ ตลอดเวลา อาจเกิดขึ้นและสลายไปได้ บางขณะก็มีความเข้มแข็ง เพื่อเผชิญสถานการณ์ที่ยุ่งยาก บางขณะอาจจะไม่มีพลังและ สูญสลายไปหรืออาจฟื้นตัวขึ้นมาใหม่อีกก็ได้ มีการปรับเปลี่ยนไป ตามเงื่อนไขและสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ

จากความหมายคำว่า “สิทธิ” และ “ชุมชน” อาจกล่าวได้ว่า “สิทธิชุมชน” มีความหมายดังนี้

เสน่ห์ จามริก ให้ความหมาย “สิทธิชุมชน” คือ การให้ ชุมชนชาวบ้านมีสิทธิในการเลือกอนาคตของตัวเอง เป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระโดยตัวเองในสถานการณ์ปัจจุบัน ชาวบ้านจำเป็นจะต้อง เรียนรู้ชุมชนที่เขาอยู่ ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นสิ่งที่โลกกำลังจ้องอยู่ หนึ่ง เขาต้องเรียนรู้ ที่จะเชื่อมสิ่งที่มีอยู่กับความต้องการ ความคาดหวังจากโลก ภายนอกเท่าทันที่จะปกป้องสิทธิของเขา ในขณะที่เดียวกัน ก็ใช้สิทธิ ที่จะพิสูจน์ให้โลกเห็นว่าเราสามารถทำประโยชน์ให้กับโลกได้ อย่างน้อยที่สุดปกป้องรักษาทรัพยากรของโลก สอง อาจจะบอกว่า

เขาก็สนใจอยากจะได้เรียนรู้เพิ่มเติมที่จะทำวิจัย เขายินดีที่จะร่วมมือทำอะไรต่อมื่ออะไรที่จะใช้ทรัพยากรเหล่านี้ว่าเป็นประโยชน์ ยั่งยืน ในเวลานี้เราต่อสู้เรื่องสิทธิชุมชนแต่เรื่องสิทธิทำกินว่าต้องให้อยู่ตรงนี้ ถ้าเป็นแค่นี้ไม่พอ มีอะไรหลายอย่างที่เรากำลังคิด วิจัย ศึกษา

ยศ สันตสมบัติ ให้ความหมาย “สิทธิชุมชน” หมายถึง สิทธิร่วม เหนือทรัพย์สินของชุมชน สมาชิกของชุมชนซึ่งทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าเท่านั้น จึงจะมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์จากป่า โดยนัยนี้ สิทธิชุมชน ให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เพื่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ดังนั้น แม้ว่าโดยทฤษฎีแล้ว สมาชิกของชุมชนทั้งหมดจะมี สิทธิตามธรรมชาติ ในการใช้ ทรัพยากรรวม แต่ชุมชนก็สามารถใช้อำนาจออกกฎเกณฑ์โดย คำนึงถึง ความเป็นธรรมในสังคมเป็นสำคัญ

สิทธิชุมชน

หนังสือและสื่อเผยแพร่

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สิทธิชุมชน

อานันท์ กาญจนพันธ์ (๒๕๔๒) กล่าวว่า **สิทธิชุมชน** ไม่ใช่สิทธิในการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในพื้นที่นั้น พื้นที่เหล่านั้นก็ยังเป็นของรัฐ แต่อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาเป็นของชุมชน ชุมชนสามารถที่จะออกกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ เพื่อพิทักษ์สิทธิและพื้นที่เหล่านั้นให้คงอยู่ สิทธิชุมชนจะเกี่ยวข้องกับสิทธิอื่นๆ ตามคติที่มีอยู่ในเชิงคุณค่า เชิงศีลธรรมของสังคม สิทธิชุมชนจะซ่อนอยู่ในเรื่องสิทธิต่างๆ เช่น “สิทธิหน้าหมู” คือ สิทธิของคนที่จะได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันในป่า ในที่ดินอะไรต่าง ๆ หรือว่าสิทธิในเรื่องของ “สิทธิการใช้” สิทธิเหล่านี้เกิดขึ้นตามหลักที่ว่าทุกคนควรมีสิทธิในการยังชีพมีสิทธิในการที่จะมีชีวิตเป็นระบบคุณค่าทางศีลธรรมและสิทธิชุมชนยังขยายตัวออกไปเกี่ยวข้องกับสิทธิอื่นๆ ตามความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น สิทธิในความเป็นมนุษย์หรือศักดิ์ศรีของความเป็นคน สิทธิชุมชนจะเอื้อต่อการพัฒนาที่เป็นธรรมและยั่งยืน

อาจกล่าวสรุปได้ว่า “สิทธิชุมชน หรือ Community Rights” หมายถึง กลุ่มคน ที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีที่อยู่ร่วมกัน เป็นสังคม มีขอบเขตเป็นชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือหลายชุมชนหรือ หลายกลุ่มชาติพันธุ์ โดยไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มคนในชนบทเท่านั้น แต่จะรวมถึงกลุ่มคนในเมืองด้วย กลุ่มคนเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์ ทางสังคม มีวัฒนธรรมร่วมกัน มีการจัดสรร การใช้ทรัพยากร และมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งกลุ่มคนนั้นมีอำนาจอันชอบธรรมถูกต้อง ตามกฎหมาย ประเพณี หรือข้อตกลงที่บุคคลในสังคมยึดถือร่วมกัน

ที่มาของสิทธิชุมชน

“สิทธิชุมชน” เป็นวาทกรรมที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ แต่แท้ที่จริงแล้ว “สิทธิชุมชน” เป็นอุดมการณ์ที่แนบแน่นกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชนมาอย่างยาวนาน (ชลธิรา สัตยวิวัฒนา, ๒๕๔๖) จากการใช้ชีวิตร่วมกันของชาวชุมชนที่ต้องพึ่งพาอาศัย ร่วมทุกข์ ร่วมสุข เกิดความเอื้ออาทรและผูกพัน ความขัดแย้งแตกแยก ที่เกิดขึ้นจะผลักดันให้มีการคิดค้นหาวิธีการจัดการภายในให้ลุล่วงไป

สิทธิชุมชน

หน๖๓๐แ๑:๓๐๗๗๗

สํานักประจําสํหพันธ์ สํานักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ความเป็นไปของชุมชนในลักษณะดังกล่าว พัฒนาให้เกิด “กฎเกณฑ์” ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นข้อบัญญัติ อันศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวชุมชนยึดถือร่วมกัน แฝงอยู่ในวิถีชีวิตชุมชน

เกิดมีขึ้นซ้ำ ๆ จนพัฒนาเป็นแบบแผนที่แข็งแรง ข้อบัญญัติดังกล่าวของชุมชน เป็นข้อบัญญัติถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกัน “ขอบเขตอำนาจ” ที่สมาชิกแต่ละคนแต่ละฐานะพึงมีพึงได้รับท่ามกลางการดำเนินชีวิตด้วยกัน อำนาจนั้นเป็นอำนาจที่ทุกคนยอมรับภายใต้ “คุณค่า” ที่ยึดถือร่วมกัน เป็นอำนาจที่มีความชอบธรรม ก็คือ “ระบบสิทธิ” ของชุมชนนั่นเอง

“คุณค่าที่ชุมชนยึดถือร่วมกัน” เป็นสิ่งที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นโดยชีวิตชุมชน เช่น ความเชื่อถือเรื่องผีบรรพบุรุษ ผีปอบ คุณค่าแห่งความกตัญญูรู้คุณต่อธรรมชาติและบุพการี การเคารพและให้คุณค่าในผลประโยชน์และทรัพย์สินส่วนรวม ฯลฯ หรืออาจเป็นคุณค่าที่ชุมชนรับจากภายนอกมาผสมผสานเป็นคุณค่าของชุมชน เช่น หลักธรรมทางศาสนา กล่าวได้ว่า คุณค่าเหล่านี้เป็น “หลักทางศีลธรรม” ซึ่งทำหน้าที่กำกับพฤติกรรมของชาวชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ

ระบบสิทธิของชุมชนหรือสิทธิชุมชนปรากฏอยู่ในทุกมิติของชีวิตชุมชน ตั้งแต่ระบบการจัดการทรัพยากร ระบบเกษตรกรรม ระบบการดูแลสุขภาพ ระบบการศึกษา ระบบการปกครอง ระบบยุติธรรมของชุมชน ฯลฯ

ระบบสิทธิที่หลากหลายซับซ้อนของสังคมชุมชน ที่กล่าวถึงเป็น “สิทธิตามจารีตประเพณี” (customary right) ซึ่งมักจะแตกต่างขัดแย้งกับสิทธิตามกฎหมาย (legal right) ทั้งนี้ เพราะสิทธิตามจารีตประเพณีมักจะตั้งอยู่บนหลักของ “สิทธิทางศีลธรรม” อย่างเคร่งครัด ขณะที่สิทธิตามกฎหมายนั้น จะผสมผสานหลักการทางการเมืองและเศรษฐกิจด้วย (อาพันธ์ กาญจนพันธ์, ๒๕๔๔)

อย่างไรก็ดี ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ของการสร้างองค์ความรู้ แนวคิดทฤษฎี เรื่อง “สิทธิ” จนคลี่คลายมาถึง “สิทธิชุมชน” ในปัจจุบันมีรากฐานสำคัญมาจากการพัฒนาปรัชญาการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมตะวันตกในศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ ซึ่งให้ความสำคัญกับ “สิทธิของปัจเจกชน” ในฐานะ “สิทธิของพลเมือง” และ “สิทธิทางการเมือง” อันเป็นที่มาของระบอบการเมืองเสรีประชาธิปไตย และระบอบทรัพย์สินส่วนบุคคลหรือกรรมสิทธิ์เอกชนอันเป็นหัวใจของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งเติบโตออกงามต่อมา แต่ก็ถูกทำลายและวิพากษ์จากนักคิดสายสังคมนิยมซึ่งเห็นว่าสิทธิ

หนังสือและสื่อเผยแพร่

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สิทธิชุมชน

ปัจเจกชนและระบอบ
ทรัพย์สินส่วนบุคคลเป็นที่มาของความเสื่อมทราม
ทางศีลธรรม เป็นที่มา
ของการทุจริตทางชนชั้น
และลดทอนศักดิ์ศรีของ
ความเป็นมนุษย์ จึงควรให้
ความสนใจแก่ “สิทธิกลุ่ม”
“สิทธิร่วม” และแทนที่จะมี

เพียงสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ต้องมี “สิทธิทางเศรษฐกิจ
และสังคมวัฒนธรรม” ด้วย จนต่อมาในปี ๒๕๓๑ เมื่อสหประชาชาติ
ประกาศ “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” จึงต้องประกาศ
”กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง”
ควบคู่ไปกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม
และวัฒนธรรม และต่อมาได้เปิดพรมแดนสู่มิติของสิทธิที่มีความ
หลากหลาย ความเท่าเทียม การมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งผล
ให้เกิดความสนใจเรื่อง “สิทธิชุมชน” อย่างจริงจังถึงปัจจุบัน

หลักการสำคัญของสิทธิชุมชน

๑. สิทธิชุมชน คือ ข้อตกลง กฎเกณฑ์ทาง
สังคม ที่พัฒนาให้กลุ่มคนร่วมกันจัดการทรัพยากร การ
จัดการทางเศรษฐกิจ สังคมและอื่น ๆ โดยกลุ่มคนดังกล่าว
มีความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกัน มีวัฒนธรรมร่วมกันจำเป็นที่

ต้องจัดการร่วมกัน โดยชุมชนได้สร้างข้อตกลงหรือกติกาในการจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคม ข้อตกลงอาจเป็นลายลักษณ์อักษร หรือกฎจารีตประเพณี ซึ่งข้อตกลงเป็นเรื่องของการเรียนรู้ การต่อสู้ ต่อรองทั้งภายในระหว่างชุมชนหรือภายนอกชุมชน ข้อตกลงร่วมจึงมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจการเมือง และสังคม สิทธิชุมชนจึงมีขอบเขตที่กว้าง ยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้

๒. สิทธิชุมชนเป็นรูปแบบสิทธิเชิงซ้อน หมายถึง ภายใต้ข้อตกลงจัดการร่วมกันของชุมชนจะมีสิทธิหลายประเภทแต่สัมพันธ์กัน เช่น สิทธิการครอบครอง สิทธิการใช้ สิทธิการจัดการ ซึ่งสิทธิแต่ละประเภท มีการปรับสร้างใหม่อยู่เสมอ และการซ้อนของสิทธิมีหลายระดับทั้งรูปแบบสิทธิและเจ้าของสิทธิ เช่น บางเงื่อนไขสิทธิความเป็นเจ้าของทรัพยากรบางประเภทอาจเป็นของรัฐ หรือของบุคคลในชุมชนแต่ชุมชนมีสิทธิในการใช้ และสิทธิจัดการ

หนังสือและสื่อเผยแพร่

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สิทธิชุมชน

๓. สิทธิชุมชนมีลักษณะเน้นการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ภายนอกเข้ามาร่วมสนับสนุนตั้งแต่ระดับท้องถิ่น สาธารณะ และรัฐ สิทธิชุมชนไม่ใช่สิทธิความเป็นเจ้าของแบบเบ็ดเสร็จ เช่น สิทธิรัฐที่เป็นเจ้าของใช้สิทธิตนเองกีดกันภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้อง อย่างสิ้นเชิง เห็นได้จากกิจกรรมการจัดการป่าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ เศรษฐกิจชุมชน หรือการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ล้วนเป็น กิจกรรมที่ต้องการการสนับสนุนจากชุมชนท้องถิ่น ประชาสังคม และรัฐ ซึ่งชุมชนก็ได้สร้างเงื่อนไข กติกาที่มีการควบคุมจาก ภายนอก เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิชุมชน กล่าวได้ว่า สิทธิ ชุมชนให้ความสำคัญกับผู้ที่อยู่กินดูแลทรัพยากรเพื่อความอยู่รอด

ของชุมชนเป็นอันดับแรก คนภายนอกจะมาอ้างสิทธิเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเมือง มาอยู่เหนือการมีชีวิตรอดของชุมชนไม่ได้ ทำให้การมีส่วนร่วมลดหลั่นกันไปตามความจำเป็นพื้นฐานของชีวิตและสังคม อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปสิทธิชุมชนมักมีลักษณะการมีส่วนร่วมจากภายนอกมากกว่าการกีดกัน โดยหลักการสำคัญของ “การมีส่วนร่วม” ก็คือ เป้าหมายของสิทธิชุมชน มิใช่เพื่อประโยชน์เฉพาะส่วนของชุมชนเท่านั้น แต่ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมด้วย

๔. อุดมการณ์ของสิทธิชุมชนวางอยู่บนหลักพื้นฐานว่า ด้วยความยั่งยืน และความเป็นธรรม เห็นได้จากการจัดการป่า การจัดการน้ำ ต้องการให้สมาชิกมีส่วนร่วมเข้าถึงทรัพยากร และได้รับการแบ่งปันทรัพยากรอย่างเป็นธรรม การที่ชุมชนจะอยู่รอดได้ก็ต้องอยู่บนฐานทรัพยากรที่ยั่งยืน การบริโภคให้หมดไป เป็นการทำลายทุนชีวิตของชุมชนโดยตรง ซึ่งอุดมการณ์สิทธิชุมชนจะมุ่งประสิทธิภาพสูงสุดจากการใช้ทรัพยากร

สิทธิชุมชน

บทที่ ๖ ๕๐ และ ๕๑ เศรษฐกิจชุมชน

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

๕. สิทธิชุมชนบนเนื้อหาที่หลากหลาย ชุมชนจำนวนมากได้อาศัยทุนทางสังคมของตนสร้างระบบ ในการจัดการตนเอง เพื่อปรับสัมพันธภาพทางอำนาจในหลายรูปแบบ เช่น สิทธิการจัดการทรัพยากร สิทธิในที่อยู่อาศัย สิทธิสตรี เศรษฐกิจชุมชน เป็นต้น

๖. สิทธิชุมชนเป็นขบวนการเคลื่อนไหวประชาธิปไตยจากรากหญ้า สิทธิชุมชนเป็นการต่อสู้ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อไปสู่ความเป็นพหุลักษณะประชาธิปไตย หรือสังคมที่เคารพความหลากหลาย หรือมีนโยบายให้แต่ละท้องถิ่นตลอดจนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมให้ได้มีเสรีภาพของตนเองในการกำหนดกติกาของวิถีชีวิต เศรษฐกิจ ทรัพยากรตามภูมิวิเวศวัฒนธรรมของตน ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานความรับผิดชอบร่วมกันของสังคมด้วย รัฐต้องมีนโยบายสนับสนุนชุมชนให้มีเสรีภาพในการกำหนดกฎ กติกา ระบบสิทธิการจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ วิถีชีวิตวัฒนธรรมของตนเอง และมีกลไกสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชน

ลักษณะของสิทธิชุมชน

๑. คุณสมบัติของสิทธิชุมชน เป็นคุณสมบัติเพื่อความอยู่รอดของชุมชน

๒. กระบวนการในการเกิดขึ้นของสิทธิชุมชนในแต่ละประเภท (ตามที่เกิดความขัดแย้งขึ้น) ไม่ได้เกิดจากความสัมพันธ์ในเชิงพันธะสัญญา หากแต่เป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการภายในของชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่ทดลองเรียนรู้ สัมผัสขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมในระดับชุมชน และในหลาย ๆ กรณีที่มีการเปลี่ยนแปลง ประสพการณ์ และทำให้เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ในทางความคิด

๓. ตั้งอยู่บนสำนึกและความรับรู้ร่วมกันของชุมชนเป็นหลัก ดังนั้น จึงมักจะไม่ปรากฏในรูปของบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษร

๔. กลไกในการบังคับเป็นไปโดยอาศัยวิธีการของแต่ละชุมชน ผ่านทางระบบความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

๕. สิทธิชุมชนเป็นความพยายามของชุมชน ที่จะจัดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชนให้สอดคล้องกับการกระทำที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ และมีทางเลือก

๖. สิทธิชุมชนเป็นสิทธิที่มีเงื่อนไข ไม่ใช่สิทธิเด็ดขาด ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งหมดที่มีอยู่ในชุมชน

๗. สิทธิชุมชนมักจะมีกลไกภายในชุมชน ที่เกื้อหนุนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และให้โอกาสกับสมาชิกของชุมชน

แนวคิดตามรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิชุมชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ยอมรับสิทธิของบุคคลที่รวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม อนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรม

อันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน และยังอาจมีส่วนร่วมกับภาครัฐและชุมชนในอันที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม จารีตประเพณี และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ หรือการใช้สิทธิแก่บุคคลในการบำรุงรักษาสีงแวดล้อม และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้ประชาชนหรือชุมชนเกิดจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ และร่วมมือกันในการรักษาสีงแวดล้อม โดยรัฐจะให้การสนับสนุนและส่งเสริมในการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมดังกล่าว

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ยังคงหลักการดังกล่าว มิได้เปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นยังตัดเงื่อนไขบางอย่างออกไป เช่น การกำหนดให้ต้องมีกฎหมายมารองรับ “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ทำให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิได้โดยไม่ต้องรอให้มีกฎหมายเสียก่อน ดังบัญญัติไว้ในมาตรา ๖๖ มาตรา ๖๗ (สิทธิชุมชน) และมาตรา ๘๕ (แนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) เป็นต้น

แนวคิดและหลักการข้างต้น แสดงให้เห็นว่าผู้ร่างกฎหมาย และสังคมเริ่มยอมรับการมีอยู่และสิทธิของชุมชน และให้ความสำคัญมากขึ้นกับประเพณีวัฒนธรรมหรือความเชื่อของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม เป็นการปรับความคิดในระบบกฎหมายที่ยอมรับเฉพาะสิทธิของรัฐ และสิทธิของเอกชน มาเป็นการยอมรับสิทธิของชุมชนเหนือทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้น ซึ่งเป็นแนวคิดดั้งเดิมในกฎหมายไทยก่อนการรับเอาแนวคิดของกฎหมายภาคพื้นยุโรป มาปฏิรูประบบกฎหมายไทย

สิทธิชุมชน

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกับสิทธิชุมชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้บัญญัติเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมหลายประการ ตั้งแต่การรับรองสิทธิของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นในการจัดการ การดูแลรักษา และการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยถือเป็นหน้าที่และแนวนโยบายของรัฐในอันที่จะต้องจัดการให้ประชาชนและชุมชนได้เข้าถึงและใช้ประโยชน์ในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนั้นได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยรับรองสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสาธารณะ สิทธิการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยการทำประชาพิจารณ์ ตลอดจนสิทธิในการฟ้องหน่วยงานของรัฐที่ละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่ให้ดำเนินการเพื่อการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นได้อีกด้วย ทั้งนี้ จำเป็นที่จะต้องมีการจัดทำหรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามสิทธิที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฯ ฉบับปัจจุบันยังมีบทบัญญัติอีกหลายประการที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักการใหม่ ๆ ที่ช่วยเสริมสร้างบทบาทของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยได้กำหนดเป็นแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐไว้ว่า ให้รัฐมีหน้าที่สนับสนุนในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนหลักการขั้นพื้นฐาน คือ การสงวน รักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน การควบคุมและขจัดภาวะมลพิษสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพ อนามัย และคุณภาพชีวิตของมนุษย์ โดยทั้งสองประการให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งกำหนดหน้าที่ของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน

สิทธิชุมชน

สิทธิชุมชน

หนังสือและสื่อเผยแพร่

สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ด้านสิ่งแวดล้อม และประชาชนทั่วไป ซึ่งถือเป็นวิวัฒนาการใหม่ในสังคมไทย เป็นที่มาของการจัดทำกฎหมายในระดับนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในเวลาต่อมา

สิทธิและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้รับรองสิทธิชุมชน ตามมาตรา ๖๖ และมาตรา ๖๗ โดยได้แบ่งชุมชนออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนดั้งเดิม ดังนั้นสิทธิชุมชนที่ได้รับควมคุ้มครองในปัจจุบัน จึงไม่ได้หมายถึงกลุ่มคน

ที่อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตประเพณี ความเป็นอยู่ ผลประโยชน์ หรือใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอีกด้วย

ก. สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา ๖๖ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา ๖๖ มีเจตนารมณ์ เพื่อรับรองสิทธิชุมชน ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม เป็นการยอมรับบทบาทของชุมชนท้องถิ่น ดักรักษาความเข้มแข็ง และภูมิปัญญาของประชาชนในชุมชน ในการมีสิทธิและอำนาจร่วมกับรัฐ เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

สิทธิชุมชน

สิทธิชุมชน

บทวิเคราะห์: สิทธิชุมชน

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

อันเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดจากเดิมที่ได้กำหนดให้รัฐเป็นผู้บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศแต่เพียงลำพังตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา ในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น จะต้องคำนึงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีกระบวนการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตนเองที่เป็นมาตั้งแต่ในอดีต อาทิ การจัดการป่าชุมชน การทำประมงพื้นบ้าน การทำเหมืองฝายของชุมชนในภาคเหนือ รวมทั้งประเพณีในการกำหนดความสัมพันธที่มีต่อธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ การบวชป่า และการสืบทอดของแม่น้ำ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้มีผลโดยตรงต่อการใช้ประโยชน์ การควบคุมดูแล การพัฒนาระบบ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างได้ผล หลักการดังกล่าวเป็นการยอมรับแนวคิด ในเรื่อง “สิทธิชุมชน”(Community Rights) ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกัน ตามธรรมชาติของมนุษย์ตั้งแต่ในอดีต โดยเริ่มแรกมีการรวมกันเป็นกลุ่มคนที่อยู่ใกล้ชิดกันและพัฒนาขึ้นเป็นชุมชนหมู่บ้านและตำบล

สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมตามมาตรา ๖๖ แบ่งออกได้เป็น ๓ ประการ คือ

๑) สิทธิในการที่จะอนุรักษ์ พื้นฟูจาริตประเพณี ภูมิปัญญา ของท้องถิ่น รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นซึ่งเป็น ประโยชน์ต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒) สิทธิในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการ ดูแล และ บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

๓) สิทธิในการที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ข้อสังเกต รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันใช้คำว่า “ชุมชนท้องถิ่น ดั้งเดิม” แทนคำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” ดังที่ได้ใช้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้บุคคลผู้มีอิทธิพลหรือนายทุนจาก ต่างถิ่นเข้าไปตั้งชุมชนขึ้นใหม่และขอใช้สิทธิในการจัดการและใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น ๆ

สิทธิชุมชน

บทที่ ๖ สิทธิและสื่อชุมชน

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ข. สิทธิของบุคคลในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและมีคุณภาพ และมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

มาตรา ๖๗ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและ

สุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา ๖๗ มีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยรวดเร็ว เป็นการให้สิทธิแก่ปัจเจกบุคคลทั่วไปในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และการมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งสิทธิในการมีส่วนร่วม กับชุมชนและรัฐในการบำรุงรักษาสีเขียวและพิทักษ์สิทธิ ดังกล่าวนี้ไว้ สิทธิในมาตรานี้มีพัฒนาการมาจากแนวความคิดในเรื่องสิทธิในคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ว่า “มนุษย์นั้นมีสิทธิพื้นฐาน

สิทธิชุมชน

หนังสือโต้แะโต้เผยแพร่

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ในธรรมชาติที่ได้คุณภาพ ในแสงแดดที่ระยิบระยับ ในน้ำและอากาศ
ที่บริสุทธิ์ ในธรรมชาติป่าเขาที่สวยงามและหลากหลาย” สิทธิใน
คุณภาพสิ่งแวดล้อมนี้จึงมีความหมายจำกัดอยู่เพียงในสิ่งแวดล้อม
ตามธรรมชาติเท่านั้น ไม่รวมถึงสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ อาทิ สิ่งแวดล้อม
ทางสังคมหรือวัฒนธรรม ฯลฯ

สิทธิของปัจเจกชนในการที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนใน
การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานนี้แบ่งออกได้
๓ ประการ คือ

- ๑) สิทธิในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพใน
สิ่งแวดล้อม
- ๒) สิทธิในการได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
และความหลากหลายทางชีวภาพ
- ๓) สิทธิในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
และความหลากหลายทางชีวภาพ

นอกจากจะได้ให้การรับรองสิทธิดังกล่าวข้างต้นแล้ว มาตรการนี้ยังให้หลักประกันว่าสิ่งแวดล้อมที่ดีนั้นจะไม่ถูกทำลายลง อันเป็นผลมาจากโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยได้กำหนดให้เจ้าของโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมมีหน้าที่ที่จะต้องทำการศึกษาและประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการหรือกิจกรรมนั้นเสียก่อน และโครงการหรือกิจกรรมเหล่านั้นจะต้องผ่านการพิจารณาและให้ความคิดเห็นประกอบ โดยกระบวนการรับฟังความคิดเห็น จากผู้ที่เกี่ยวข้องจนมีข้อยุติเสียก่อน จึงจะสามารถดำเนินโครงการหรือกิจกรรมเหล่านั้นได้ บทบัญญัติในมาตรา ๖๗ วรรค ๒ ได้ระบุถึงขั้นตอนก่อนการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

๑) ทำการศึกษาและประเมินผลกระทบโครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

๒) ให้องค์กรอิสระ ซึ่งประกอบไปด้วยผู้แทนองค์กรเอกชน ด้านสิ่งแวดล้อม และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการเรียนการสอน ด้านสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นประกอบการตัดสินใจ

นอกจากนี้ ในมาตรา ๖๗ วรรค ๓ ยังให้สิทธิแก่ชุมชน ในการฟ้องร้องหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่ปรากฏว่า มิได้มีการปฏิบัติตามมาตรา ๖๗ วรรค ๑ และวรรค ๒ ซึ่งได้แก่ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้ สิทธิในการ

ฟ้องหน่วยราชการเป็นคดีความนี้มีพัฒนาการมาจากแนวความคิดที่ว่าคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นสมบัติร่วมกันของชุมชนและประชาชน ที่ได้มอบหมายให้รัฐเป็นผู้ดูแลหากรัฐปฏิเสธหรือไม่สามารถกระทำหน้าที่ดังกล่าวนั้น ชุมชนหรือประชาชนผู้เป็นเจ้าของสิ่งแวดล้อมนั้นย่อมมีสิทธิฟ้องคดีเพื่อให้รัฐทำหน้าที่ดังกล่าวให้ถูกต้องได้ อาทิ การฟ้องเทศบาลเพื่อขอให้เพิกถอนใบอนุญาตก่อสร้างอาคารที่ขัดต่อกฎหมาย ซึ่งก่อให้เกิดมลพิษในบริเวณที่ก่อสร้างตามกฎหมายควบคุมอาคาร หรือการฟ้องหน่วยราชการที่ปฏิเสธสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

สิทธิในการฟ้องคดีตามมาตรานี้เป็นสิทธิของชุมชนที่ได้รับ
ความเสียหายจากปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่
ของผู้ฟ้องร้องที่จะต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงความเสียหายที่ตนได้รับจาก
ปัญหาของคุณภาพสิ่งแวดล้อม

หากพิจารณาบทบัญญัติเรื่องสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ
อาจกล่าวได้ว่า สิทธิชุมชนบัญญัติขึ้นมาเพื่อคุ้มครองสิทธิของ
บุคคลที่รวมกันเป็นชุมชน รวมทั้งสิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วม
กับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและได้ประโยชน์จาก
ทรัพยากรธรรมชาติ การรับรองสิทธิดังกล่าวเป็นการคุ้มครอง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อม ๆ ไปด้วยการคุ้มครอง
ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือคุ้มครองวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์และ
ทรัพยากรธรรมชาติให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสมดุลและ
ยั่งยืนตามธรรมชาติตลอดไป

สิทธิชุมชน

หนังสือโต้แฉะ: ตีโต้เผยแพร่

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐธรรมนูญจะบัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิชุมชนแต่การส่งเสริมให้เกิดสิทธิชุมชนอย่างแท้จริง และขยายวงกว้างออกไปยังประชาชนในชุมชนหรือพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ รวมทั้งบุคคลทั่วไปที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าว ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิชุมชน ก็ยังเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้สิทธิชุมชนส่งผลในทางปฏิบัติได้จริง

สิทธิชุมชนกับแนวความคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

สิทธิการมีส่วนร่วมหรือสิทธิปกครองตนเอง แตกต่างจากสิทธิขั้นพื้นฐานหรือเสรีภาพทั่วไปซึ่งได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญในความหมายที่สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานโดยทั่วไปหมายถึง ความชอบธรรมที่บุคคลอาจยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้รัฐไม่ให้

แทรกแซงหรือก้าวก่าย ในเรื่องซึ่งมีกฎหมายกำหนดให้เป็นแดนอิสระของบุคคล เช่น สิทธิในชีวิตร่างกาย สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว สิทธิทางทรัพย์สิน หรือเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นก็เป็นสิทธิที่มีเนื้อหาไปในทางหวงห้ามหรือต่อสู้อำนาจอรัฐมิให้แทรกแซงก้าวล่วงเข้าไปเกี่ยวข้องในเรื่องเป็นแดนอิสระของเอกชน

จริงอยู่เสรีภาพย่อมต้องมีขอบเขต และขอบเขตของสิทธิเสรีภาพก็คือ กฎหมายที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นในขณะเดียวกัน กฎหมายจึงเป็นเครื่องกำหนดขอบเขตของสิทธิเสรีภาพ อย่างไรก็ตาม トラบเท่าที่ไม่เป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่น ผู้ใช้สิทธิเสรีภาพย่อมใช้สิทธิเสรีภาพได้อย่างไม่มีข้อจำกัด สิทธิเสรีภาพโดยทั่วไปจึงไม่ใช่สิ่งที่รัฐต้องแบ่งสรรปันส่วน แต่สิทธิการมีส่วนร่วมหรือสิทธิปกครองตนเอง โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นสิทธิที่มีเนื้อหาไปในทางสิทธิเรียกร้องให้รัฐรับรอง จัดให้มีขึ้นหรือยอมให้ผู้ทรงสิทธิเข้ามีส่วนร่วมในกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งของรัฐในระดับและขอบเขตที่แน่นอนในระดับใดระดับหนึ่ง โดยเฉพาะบรรดาสิทธิหรือประโยชน์ทาง

สิทธิชุมชน

หนังสือและสื่อเผยแพร่

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สังคมซึ่งตามปกติจำเป็นต้องมีการจัดสรรปันส่วนหรือกำหนดขอบเขตที่ชัดเจน อาทิเช่น การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดระบบบริการสาธารณะ การจัดการศึกษา การจัดบริการสาธารณสุข การจัดสวัสดิการสังคม ฯลฯ เหตุผลสำคัญของการที่รัฐพึงยอมให้มีผู้เข้ามามีส่วนร่วมในการแบ่งปันส่วนนั้นก็คือ การแบ่งปันปันส่วนโดยวิธียอมรับการมีส่วนร่วมเช่นนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมสูงสุด และโดยทั่วไปการจัดสรรปันส่วนโดยวิธียอมให้บุคคล คณะบุคคล หรือหน่วยงานปกครองท้องถิ่นมีส่วนร่วมนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นการแบ่งสรรปันส่วนสมบัติสาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมที่เรียกว่า Common Good or Public Goods เป็นสำคัญ ในด้านกลับกันการมีส่วนร่วมยังมุ่งไปถึงการจัดการในทางป้องกันภัยพิบัติอันอาจมีมาแก่สาธารณะ และการรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีอีกด้วย

ตัวอย่างที่สำคัญที่สุดของสิทธิการมีส่วนร่วมก็คือ สิทธิในการปกครองตนเองตามหลักการกระจายอำนาจ สิทธิดังกล่าวเป็น

สิทธิเรียกร้องให้รัฐสมัยใหม่ซึ่งได้รวบอำนาจไว้ที่ส่วนกลางแต่ผู้เดียวยอมรับในสิทธิปกครองตนเองของประชาชนให้กว้างขวางขึ้น โดยต้องมีขีดค้นที่ชัดเจนว่าเรื่องใดอยู่ในเขตอำนาจของใคร โดยนัยนี้รัฐธรรมนูญที่รับรองหลักการปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่นย่อมวางหลักประกันการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นให้มีส่วนในการปกครองในระดับและขอบเขตที่แน่นอน เช่นเดียวกับกับสิทธิการมีส่วนร่วมของสมาคมหรือสภาผู้ประกอบวิชาชีพ เช่น แพทยสภา สภานายความ เพื่อประกันมาตรฐานและจรรยาบรรณในวิชาชีพ ในขณะที่เดียวกันก็คุ้มครองความเป็นอิสระของผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูงไม่ให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาให้คุณให้โทษจากรัฐมากเกินไป ตัวอย่างเช่นการประกันการมีส่วนร่วมของคณานในการกำหนดข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างตามกฎหมายแรงงาน ซึ่งเป็นการจัดสรรหลักประกันแก่หมู่คณะที่ด้อยสิทธิในทางข้อเท็จจริงให้สามารถมีอำนาจต่อรองใกล้เคียงกันกับฝ่ายนายจ้าง เป็นต้น

สิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินโครงการ

เมื่อกลุ่มคนรวมตัวกันเป็นชุมชนย่อมได้รับสิทธิตามกฎหมายให้ไว้ สิทธิชุมชนจะเกี่ยวพันกับสิทธิการมีส่วนร่วมอย่างแยกไม่ออก โดยความเข้มแข็งที่แท้จริงของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ เมื่อชุมชนนั้นๆ ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของตนอย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งมุ่งเน้นการกระจายอำนาจโดยมีประชาชน

สิทธิชุมชน

หนังสือแนะ: สิทธิชุมชน

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

เป็นศูนย์กลางการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการดำเนินโครงการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการแสดงออกซึ่งสิทธิชุมชนจะเข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ จัดการ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

สิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินโครงการจึงเป็นสิทธิพื้นฐานซึ่งเป็นอิสระและไม่อาจถูกแทรกแซงจากอำนาจใด ๆ โดยรัฐธรรมนูญได้ให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชนไว้อย่างกว้างขวาง และยังครอบคลุมไปถึงสิทธิในการที่จะฟ้องร้องหรือเรียกร้องให้มีการคุ้มครองสิทธิของตนตามที่กฎหมายได้ให้ไว้ การดำเนินโครงการใด ๆ จึงมีความจำเป็นจะต้องคำนึงถึงสิทธิชุมชนอย่างเคร่งครัด ซึ่งสะท้อนออกมาได้ในหลายรูปแบบและจะส่งผลในการลดปัญหาความขัดแย้งและการคัดค้านโครงการได้เป็นอย่างดี ภายใต้แนวความคิดที่ว่า การดำรงอยู่ของชุมชนและทิศทางของระบบเศรษฐกิจจะต้องเติบโตไปอย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

การใช้สิทธิเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจะกระทำโดยผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หรือที่เรียกกันว่าการทำประชาพิจารณ์ (Public Hearing) ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งทางกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้รับผลกระทบจากโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดง

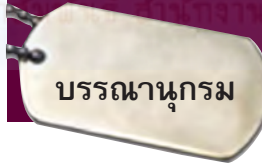

บทสรุป

ความคิดเห็นก่อนที่จะดำเนินการ

“สิทธิชุมชน” ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิชุมชนที่มุ่งคุ้มครองและส่งเสริมการฟื้นฟู คุ้มครองคุณค่าทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิทธิชุมชนมิใช่เป็นสิทธิที่ชุมชนใช้ปกป้องรักษาทรัพยากรหรือตัวตนของตนเองเท่านั้น แต่ยังเป็นสิทธิที่ชุมชนจะสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม ไม่ว่าจะเป็นการจัดการทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอื่น ๆ อันสอดคล้องกับหลักการของการสร้างสิทธิ สิทธิที่เจ้าของจะอ้างความชอบธรรมของตนเองได้ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เจ้าตัวกำหนดฝ่ายเดียว แต่ต้องให้สังคมยอมรับไปพร้อม ๆ กัน และถ้ารัฐให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนอย่างจริงจังแล้ว สิทธิชุมชนก็จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่เอื้อหนุนให้ประชาชนหรือชุมชนได้มีสิทธิมีเสียง มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของชุมชนตนเอง การให้สิทธิและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม นอกจากจะทำให้พวกเขาเข้าใจปัญหาแล้วยังเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยตัวชุมชนเองอีกด้วย การยอมรับบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เป็นการส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีอิสระในการจัดการทรัพยากรให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างแท้จริง ซึ่งก็จะทำให้การพัฒนาด้านสิทธิชุมชนเป็นไปในทางที่ดีขึ้น และการที่รัฐให้อำนาจอันชอบธรรมแก่สิทธิชุมชนอย่างเต็มที่ในการจัดการทรัพยากร ก็จะทำให้

กิตติศักดิ์ ปรกติ. สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน. กรุงเทพฯ

: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๐

คณะกรรมการวิสามัญบันทึกเจตนารมณ์ จดหมายเหตุและ

ตรวจรายงานการประชุม สภาร่างรัฐธรรมนูญ. เจตนารมณ์

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐.

สำนักกรรมการ ๓ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,

๒๕๕๐

เจริญ คัมภีรภาพ และคณะ. สารัตถะแห่งสิทธิชุมชน : หลักการ

และความเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิชุมชนในทรัพยากรชีวภาพและ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น. บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๑

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. รัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพมหานคร:สำนักประชาสัมพันธ์

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔

อุดมศักดิ์ สิทธิพงษ์ ม.กรุงเทพฯ “รัฐธรรมนูญ กับการคุ้มครอง

คุณภาพสิ่งแวดล้อม The Constitution of Thailand and

Environmental Quality Protection” Executive

Journal เดือนธันวาคม ๒๕๕๓ (หน้า ๘๘ - ๙๑)([http://](http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal.php)

www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal.php)

เย็นจิตร ถิ่นขาม. “สิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อม” คำนวณวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ จาก

<http://www.Gotoknow.org/blogs/posts/357826/older>

สนั่น ชูสกุล. แนวคิดสิทธิชุมชน. คำนวณวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๕

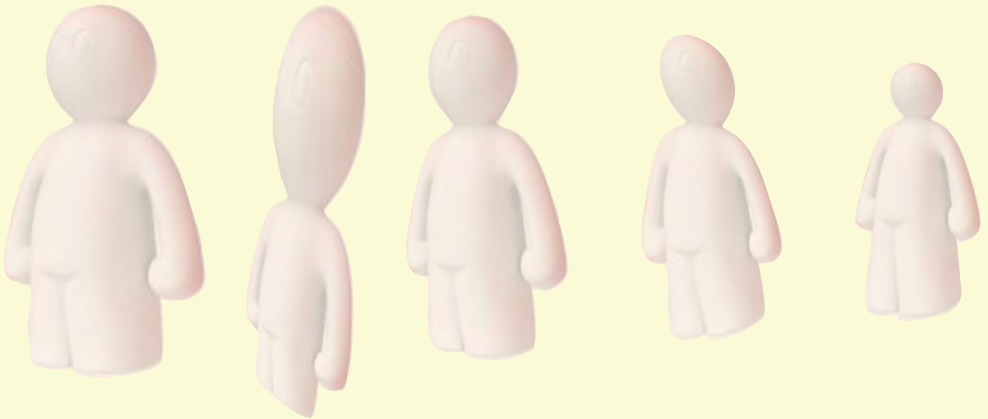
จาก <http://www.thai poet.net/index.php?lay=show&ac=article&id=434018&Ntype=2>

สิทธิชุมชน คำนวณวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ [http://webcach.](http://webcach.googleusercontent.com/search?q=cache:NyG-GQHCHQsJ)

[googleusercontent.com/search?q=cache:NyG-GQHCHQsJ:www.sdfth...](http://webcach.googleusercontent.com/search?q=cache:NyG-GQHCHQsJ:www.sdfth...)

อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์ “สิทธิในที่ดินชุมชน : โฉนดชุมชนและ
ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง” คำนวณวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

จาก <http://www.opm.go.th/OpmInter/content/octdoc/%...>

หนังสือโต้แฉะ: ตี๋อเพยแพร์

สํานักประชาสัมพันธ์ สํานักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

จัดทําโดย

กลุ่มงานผลิตเอกสาร สํานักประชาสัมพันธ์

สํานักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

<http://www.parliament.go.th>